

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Tel. (030) 10163
Postgiro 58. Abonnementsprijs f 5,50 per jaar. Buitenland f 7,- per jaar, voor
België f 6,-. Losse nummers f 0,30. Verschijnt wekelijks.

MENSEN OM ONS HEEN

Hebt u wel eens op een mooie zondag of feestdag op een van de grote autosnelwegen in ons land gereden en getracht een schatting te maken van het aantal mensen, dat u zo per minuut tegenkomt? U zou tot een respectabel aantal mensen komen. En dat zijn, zouden we kunnen zeggen, dan allemaal mensen waarmee we te maken hebben. Een verkeerde manoeuvre van hen of van ons zelf kan ons dat al te duidelijk leren.

Gelukkig blijft die verkeerde manoeuvre in de meeste gevallen uit en passeert de ander — al hebben we dan goed beschouwd met hem te maken — als een volslagen onbekende.

Zoals op die autoweg is het in zekere zin, dacht ik, in het leven haast altijd. Alles bij elkaar genomen is het aantal mensen, waarmee we in onze moderne samenleving met haar ingewikkelde structuur en haar verrijkende communicatiemiddelen te maken hebben, ontzaglijk groot, waarbij vergeleken het kleine groepje mensen, dat we persoonlijk goed leren kennen, geheel in het niet schijnt te zinken. Schijnt te zinken, want in werkelijkheid is dat kleine groepje zeer moeilijk te missen en speelt daarin juist een groot deel van ons leven zich af. Vaak staan we daarbij amper stil. Die kring van bekenden om ons heen — familie, vrienden, buren en andere bekenden, die onze dagelijkse menselijke omgeving vormen — is ons zo vertrouwd en zo vanzelfsprekend, dat we ons zijn betekenis in de meeste gevallen nauwelijks bewust zijn.

Maar er zijn ook situaties, waarin het gemis van de vertrouwde mensen om ons heen ineens voelbaar kan worden. Als die kring van mensen plotseling wegvalt, b.v. door een conflict of — zoals ik zelf met mijn gezin niet lang geleden meemaakte — door verhuizing naar een andere woonplaats, merken we wat hij voor ons betekent en hoe moeilijk het is hem te vervangen.

Over die mensen, die onze dagelijkse omgeving vormen, en onze verhouding tot hen wilde ik in dit praatje iets zeggen.

Als uitgangspunt mag ik daarbij wel nemen een verhuizing als ik zelf net meemaakte. Tenslotte heeft die — een verandering in het leven van een mens doet dat vaker — me aan het denken gezet over wat ik hier zal vertellen. En voor mij als humaniste is de mens nu

eenmaal het begin en het einde van mijn levensbeschouwing en dus toch altijd al voorwerp voor bijzondere aandacht en overdenking, zeker niet in de laatste plaats als het gaat om die mens in de omgang met zijn medemensen.

Velen van u zullen ook wel eens naar een andere woonplaats zijn verhuisd. Als je vertrekt uit een plaats, waar je jaren hebt gewoond en waar je je thuis voelde, kan het een forse verandering zijn voor het hele gezin. De man heeft ander werk, of verricht het toch in een andere omgeving en met andere mensen, de kinderen, als zij naar school gaan, moeten wennen aan een school met andere gewoonten en andere kinderen en de huisvrouw heeft ook heel wat om te schakelen: behalve het nieuwe huis zijn er de andere burens, andere leveranciers, de bakker en de melkboer, die op andere tijden komen, de dagelijkse bezigheden, die in sommige opzichten met meer moeite en in andere gemakkelijker worden verricht. Het hele gezin heeft zich aan tal van nieuwe omstandigheden aan te passen. Toch geschiedt die aanpassing, voorzover het om de uiterlijke omstandigheden gaat, in de regel vrij snel. Heel wat nieuwe gewoonten, die we ons in onze nieuwe omgeving moeten aanmeten, weten we ons gauw en vaak vrij ongemerkt eigen te maken. Wat veel langer duurt en veel meer moeite kost, is het werkelijk thuis raken in de nieuwe woonplaats. Velen, die verhuizen, missen nog lange tijd hun oude, vertrouwde omgeving of voelen zich in hun nieuwe woonplaats zelfs nooit zo thuis als in hun vroegere omgeving.

Voor een deel zijn de oorzaken daarvan natuurlijk individueel verschillend, hangen zij af van allerlei persoonlijke hoedanigheden en omstandigheden. Het ene plantje verdraagt een plotselinge „verandering van lucht” beter dan het andere. En bij mensen zal het wel net zo zijn. De een is trouwens ook met veel sterkere banden gehecht aan zijn oude omgeving dan de ander. Ik ken mensen, die de nabijheid van ouders en verdere naaste familie zo slecht kunnen missen, dat zij om die reden van verhuizing naar een andere woonplaats afzien, ook al hebben zij er overigens alle redenen toe.

Maar de meeste mensen laten zich door het

een lezing voor de vara-microfoon van zondag 30 mei 1965

verlies van oude banden als het nodig is toch niet weerhouden en voor hen geldt in het algemeen, dat het moeilijke punt is: hoe vormen we ons in de nieuwe woonplaats weer een kring van mensen, waarmee we vertrouwd zijn en die ons daar na verloop van tijd thuis doet voelen? Verhuizen betekent naar de letter genomen dat je in een ander huis trekt. Maar eigenlijk zouden we in zekere zin beter van „vermensen” dan van verhuizen kunnen spreken. Het komt meer op de andere mensen dan op het andere huis aan. Uiteindelijk zijn om werkelijk thuis te raken in de nieuwe woonplaats de mensen daar belangrijker dan het nieuwe huis. Ik heb dat al kunnen merken aan mijn oudste dochtertje van drie jaar. De eerste dagen was het nieuwe huis een nieuwtje en eiste dit met alle verhuisrommel de aandacht op. Maar na enige dagen werd het gemis van de vroegere speelkameraadjes voelbaar, ze verveelde zich, was ongedurig en miste kennelijk het nodige contact op haar kinderniveau, waaraan ze in de vroegere woonplaats gewend was. Gelukkig kwamen de buurkinderen al spoedig poolshoogte nemen en binnen enkele weken waren de nieuwe vriendschappen wel aangeknoopt. Zo snel als mijn dochtertje kunnen wij volwassenen het op geen stukken na. Voor ons is het kennismaken, het leggen van contact, het aanknopen tenslotte van meer definitieve banden met mensen in een nieuwe omgeving, vaak een moeilijke zaak.

Waar ligt dat nu aan? Waarom gaat iets, wat een klein kind in enkele weken klaar speelt, bij ons volwassenen zo moeizaam en vaak heel gebrekkig? Voor een deel zal dat — en vooral de eerste tijd — komen, doordat we nog door zoveel banden en zoveel herinneringen aan onze vroegere woonplaats zijn gehecht, dat we daarop nog een tijdje teren en nog niet zoveel behoefte aan contacten in onze nieuwe omgeving hebben. Maar is het niet vaak zo dat, ook wanneer die gehechtheid aan de vroegere omgeving begint te vervagen en we werkelijk wel behoefte aan omgang met de mensen in de nieuwe woonplaats gaan voelen, het verleden als 't ware nog in belangrijke mate in ons nawerkt en ons kan verhinderen ons voor onze nieuwe omgeving voldoende open te stellen? Als we jaren in een bepaalde omgeving, in een bepaalde kring van mensen hebben geleefd, zijn we door die kring min of meer — maar vaak veel meer dan we ons bewust zijn — gevormd, gemodelleerd. We zijn aan een bepaald slag mensen gewend geraakt, we hebben ons met bepaalde opvattingen, een bepaalde manier van leven vertrouwd gemaakt en we denken ons in onze nieuwe omgeving slechts thuis te kunnen voelen, als we daar dezelfde soort mensen of tenminste mensen met verwante opvattingen aantreffen.

En ja, die mensen zijn er in onze nieuwe omgeving niet altijd en in elk geval niet een-twee-drie te vinden. Maar is het ook wel nodig en verstandig ervan uit te gaan, dat we in onze nieuwe woonplaats slechts de oude, vertrouwde opvattingen tot onze dagelijkse omgeving willen laten doordringen en slechts een zelfde kring van mensen om ons heen willen hebben, als we in de vroegere woonplaats ook hadden? Zijn we dan niet te kieskeurig? Natuurlijk, onze eigen opvattingen behoeven we niet te verloochenen of te laten schieten, maar zij zijn evenzeer als de opvattingen en

HUMANISME

EN SEXUALITEIT onder

redactie van dr. J. P. van Praag

f 0.95

HUMANISTISCH

VORMINGSONDERWIJS

f 0.50

DIT WORDT GEDAAN

f 0.50

MODERN HUMANISME

door Dr. J. P. van Praag

f 1.75

DE HUMANISTEN OVER

OORLOG EN VREDE

f 1.65

Te bestellen door storting of overschrijving op girorekening no. 30.49.60 t.n.v. het Humanistisch Verbond te Utrecht, met omschrijving van de gewenste brochure.

de manier van leven van de mensen, waarmee we te maken krijgen, het resultaat van een bepaald milieu, waarin we zijn opgegroeid en waaraan we gewend waren. Beschouwen we onze eigen opvattingen en manier van leven niet te zeer als alleenzaligmakend, als het enige ware en goede, wanneer we menen slechts mensen met dezelfde opvattingen en wijze van leven als onze vrienden en vertrouwden te kunnen accepteren? Werkelijke verdraagzaamheid en echte ruimdenkendheid betekent, dacht ik, toch niet alleen dat we het verdragen, dat andere mensen er andere opvattingen en gewoonten op na houden dan wij en anders leven dan wij, maar toch ook, dat we bereid zijn die ander open tegemoet te treden en in vriendschappelijk contact met hem om te gaan. Ik geloof, dat, als we dat doen en ons bewust maken, dat onze manier van leven maar een van de vele mogelijke manieren is en zelfs niet bij voorbaat steeds de beste behoort te zijn, dat we het onszelf in onze contacten met onze nieuwe omgeving in elk geval al veel gemakkelijker maken. En ik geloof ook, dat als we ons op die wijze openstellen voor contacten met mensen van allerlei aard, dat we er ook achter komen, dat die anderen — ook al houden zij er een heel andere levensbeschouwing op na dan wij, hebben zij heel verschillende politieke opvattingen, voeden zij hun kinderen anders op dan wij of leven zij in vele opzichten anders — bijzonder aardige mensen kunnen blijken te zijn, waaraan

wij — juist omdat zij zo anders zijn en denken — veel kunnen hebben.

Ja, hoor ik zeggen, maar die openheid moet dan toch ook aan de andere kant aanwezig zijn en bovendien: het is toch ook iemands goed recht om bepaalde andere levensopvattingen niet te waarderen en mensen, die die opvattingen aanhangen en in de praktijk brengen, niet in je kennissenkring te wensen. Met die tegenwerping ben ik het op zich zelf natuurlijk wel eens, maar ik meen dat het daarbij toch wel om een zaak gaat die twee kanten heeft. Zo goed als de mensen, die wij in onze nieuwe woonplaats ontmoeten, vreemden voor ons zijn, met voorlopig voor ons vreemde opvattingen en misschien zelfs vreemde manieren, zo zijn wij vreemden voor hen.

Als wij ergens als nieuwelingen komen, dan voelen we ons bekeken en gewogen. We worden ook bekeken: men wacht af, wat die nieuwe lui voor mensen zijn. En wij voelen ons in die situatie vaak niet erg op ons gemak, we zijn de vreemde eenden in de bijt, doen misschien wat verlegen en zijn ons bewust, dat we ons in sommige opzichten misschien wat anders gedragen. In elk geval, we houden ons voorlopig maar wat gedekt en op de achtergrond en geven ons niet dadelijk al te veel bloot. De andere mensen in onze nieuwe omgeving wachten af, zij merken nog niet erg wat ze aan ons hebben en blijven dus ook nog maar afstand bewaren. U voelt wel: zo maken we het elkaar wel moeilijk en zo komt er van het aanknopen van contact met onze omgeving niet zo gauw wat terecht. Beide partijen houden zich op een afstand, omdat ze elkaar nog niet kennen, en maken het daardoor juist moeilijk om elkaar te leren kennen. En elkaar leren kennen zullen we toch moeten, willen we weten wat we aan elkaar hebben en of we wat aan elkaar hebben. Natuurlijk komen we dan ook mensen tegen, die ons niet liggen en wier manier van leven ons niet aanstaat, maar om dat te kunnen beoordelen zullen we hen eerst moeten leren kennen. Want alleen aan de buitenkant — de kerk waartoe zij behoren en die zij al of niet bezoeken, of het Humanistisch Verbond, waarvan zij misschien lid zijn, de krant die zij lezen, de grotere of geringere welstand, waarin zij leven, het huis dat zij bewonen en zelfs hoe zij dat bewonen — kunnen we niet zien, of het ook aardige mensen zijn, waarmee we te doen hebben. Vaak denken we dat wel te kunnen en zijn we al heel gauw overtuigd, dat „die mensen toch niets voor ons zijn”. Laten we bedenken, dat we het de ander dan juist, als wij zelf al bij voorbaat weinig toeschietelijk doen, moeilijk maken ons zijn aardige kanten te tonen. Tegenover iemand, die weinig toeschietelijk doet, is men nu eenmaal niet geneigd zijn vriendelijkste kant te tonen en zo ontnemen we ons zelf dan ook eigenlijk al bij voorbaat een goede kans een vriendschappelijke verhouding tot hem te ontwikkelen. Ik krijg wel eens de indruk, dat door onze neiging voorbarig te oordelen vooral de kleine, bekende verschillen tussen mensen een grote belemmering voor contact met onze medemensen opleveren en dat we vaak bereid zijn over veel grotere verschillen heen te zien. Je ziet dan, dat als iemand verhuist naar een plaats waar de mensen niet zo veel verschillen van die hij kende, hij zich al gauw min of meer afsluit, doordat hij hen dadelijk in een bekend hokje of bekende zuil weet onder te brengen, hen een of ander etiketje weet

op te plakken of bij hen een bepaald trekje herkent, dat hem niet aanstaat, terwijl als hij bij voorbeeld emigreert naar een ander land en daar onder mensen moet leven, die hij niet zo een-twee-drie weet in te delen, veel meer in staat is zich open te stellen voor het nieuwe en onbekende en bereid is de mensen daar te leren kennen en werkelijk contact met hen aan te knopen.

Het contact met de mensen om ons heen, met die kring van bekende mensen, waarmee we vertrouwd omgaan, waar we ons tegen kunnen uiten en bij wie we ons op een of andere manier thuis voelen, is een belangrijk deel van ons leven. De meesten van ons hebben daaraan een duidelijke behoefte, voor ons geestelijk welzijn hebben we het als 't ware nodig, dat we aan andere mensen wat aanspraak hebben, dat we merken dat andere op een of andere manier af en toe wat met ons meevoelen en meelevens, en in het beste geval ons hun sympathie geven. Degenen, die als vreemden in een nieuwe omgeving zijn terecht gekomen en zich daar hun kring van vrienden en bekenden hebben moeten vinden, en degenen, die het om wat voor andere reden ook een tijd lang zonder voldoende contact met hun medemensen hebben moeten stellen, zich eenzaam hebben gevoeld, weten dat het beste. Maar het geldt evenzeer voor de anderen, voor degenen, die niet verhuizen of op een andere manier wat alleen staan. Misschien dat degenen, die wel een kring van vertrouwde mensen om zich heen hebben, zich wel ergens thuis voelen en zelf het zoeken en het aanknopen van nieuwe contacten met andere mensen niet zo zeer nodig hebben, zich dat wat minder bewust maken en daarom ook minder dringend behoefte hebben de hinderpalen, die er in de praktijk voor het leggen van een goed contact met onze medemensen bestaan, uit de weg te ruimen. Maar die hinderpalen bestaan ook bij hen.

Ik heb geprobeerd u iets van die hinderpalen, iets van de redenen, waarom intermenselijk contact vaak zo'n moeilijke zaak is, te doen aanvoelen. Een eerste stap tot verbetering van een moeilijke zaak is altijd het ons bewust maken, waar de moeilijkheid ligt.

Een kant van het intermenselijk contact is, dacht ik, in elk geval wel duidelijk, en wel die, dat reacties van mensen op elkaar in heel sterke mate wederkerig zijn, dat onze manier van optreden tegenover de ander aanstekelijk werkt, en in zekere zin in de hand werkt dat de ander op soortgelijke wijze reageert.

Als wij van onze kant een ander met reserve, met terughoudendheid benaderen, ons niet te veel bloot geven en niet al te toeschietelijk zijn, dan nodigen we hem als 't ware uit evenzo te reageren, om ook afstand te bewaren. En omgekeerd, als we de ander open tegemoet treden, ons van onze aardigste kant tonen, dan geven we de ander de beste gelegenheid van zijn kant hetzelfde te doen. En waarom zouden we de ander niet open tegemoet treden en ons zelf niet de kans geven hem op zijn voordeligst te leren kennen?

Misschien blijkt, dat we inderdaad heel verschillende mensen zijn. Misschien blijkt, dat we mensen zijn, die elkaar niet erg liggen, maar het kan ook best zijn, dat we mensen zijn, die — met al hun verschillen — bijzonder veel aan elkaar blijken te hebben.

C. M. WARBURG-VAN RIJN

WATERLOO

Een droevig bericht las ik in een deftig Nederlands blad, dat het bericht op zijn beurt had gevonden in een Frans orgaan, genaamd *De geketende Woerd*. Tot dusver had ik, voorgelicht door geschiedenisboekjes, het verfwerk van de heer Pieneman en enkele opschriften op standbeelden, gemeend, dat wij Nederlanders bij het dorpje Waterloo een dragelijk, om niet te zeggen heldhaftig figuur hadden geslagen. Ik wist niet beter dan dat onze erfprins aan het hoofd van dappere Nederlanders een belangrijk aandeel had gehad in het verpletteren van de Franse tiran. Bovenvermelde *Woerd* echter deelt thans mee, dat de Nederlandse bijdrage tot deze historische veldslag zich heeft beperkt tot het leveren van een klein contingent marketentsters. En nu zij het verre van mij de grote betekenis van de marketentster in het krijgsbedrijf te onderschatten. Dat doet men trouwens in Frankrijk ook niet. Daar weet men volgens een bekend lied, dat de cantinière de vreugde der jeugdige soldaten is en het lied weet zelfs te vermelden, dat *les jeunes soldats sont militaires pour embrasser la cantinière*. Maar misschien is dit een dichterlijke vrijheid, want het is niet per se nodig een zo gevaarlijk beroep te kiezen om een cantinière te omhelzen. Toen ik mijn teleurstelling over ons aandeel in de slag bij Waterloo had verwerkt, las ik verder tot mijn verbazing, dat de Fransen sommige Fransen althans, menen, dat zij die veldslag hebben gewonnen en dat zij nu nog boos zijn op de Engelsen die ook al denken gewonnen te hebben. In elk geval schijnt Napoleon even tevoren, bij Ligny nog een tikje te hebben gegeven, voordat hij voorgoed afreisde naar Sint Helena. En nu men zich hier en daar blijkbaar opmaakt om de honderdvijftigste verjaardag van de beroemde vechtpartij te vieren, zijn de Fransen vervuld van wrevel en ergernis.

Dit is mede een aanleiding tot teleurstelling. In de eerste plaats vind ik, dat men geen veldslagen moet herdenken en er zeker geen verjaardagen van moet vieren. Want alle marketentsters ter wereld kunnen het feit niet uitwissen, dat het leveren van veldslagen een onchristelijk en onhumanistisch bedrijf is. In de tweede plaats ben ik van mening, dat men geen 150 jaar moet blijven nawrokken omdat men eens aan het kortste eind heeft getrokken. Wij kijken de Fransen er toch ook niet meer lelijk op aan, dat zij in 1672 ons goede vaderland onder de voet hebben gelopen? Waar zou het heen moeten, als iedereen zo haatdragend was en steeds het spoor terug volgde? O, ik weet wel, dat er nog steeds mensen zijn, die een hekel hebben aan de Filistijnen. Als zij lezen hoe David de grote Goliath versloeg, denken zij: „Lekker, net goed, die smerige Filistijn”. Zij vinden de vrouw

van Potifar een slecht vrouwmens en krijgen het schuim op de mond als zij denken aan Babylon. Men heeft mij gezegd, dat er Friezen bestaan die het vandaag nog aan een eenvoudige Amsterdammer of inwoner van West Graftdijk kwalijk nemen, dat Hollanders 620 jaar geleden met kwade bedoelingen hun mooie provincie binnenkwamen. En uit wraak voor de Bloedraad en de Tiende Penning stopt men nu nog twintig Spanjaarden bij elkaar in één kamer à f 35,— per persoon en per week. Dit gaat te ver. Ook wanneer ik het gedrag van mevrouw Potifar afkeer en het volstrekt oneens ben met de politiek van de hertog van Alva, moet ik daar nu de Egyptische vrouwen en de kleine donkere mannetjes die onze produktie komen helpen verhogen, toch niet meer op aankijken. Als nieuwbakken Hagenaar keur ik het af, dat de Geldersen een kleine 450 jaar geleden ons mooie dorp hebben beschadigd. Maar dat kan mij niet weerhouden een kopje koffie te drinken op Montferland of een wandeling te maken langs de Lange Juffer en op goede voet te staan met verscheidene inwoners van dit eertijds plunderzieke gewest. Ik ben er trouwens van overtuigd, dat verscheidene Friezen en Geldersen zachtmoedige mensen zijn. Ik geloof niet aan de collectieve schuld. Dat lijkt mij een veel te gemakkelijk middel om primitieve onlustgevoelens bot te vieren. Vandaag zijn het de Duitsers, gisteren de Filistijnen, morgen de Chinezen die het kwaad in de wereld brengen. Kom kom, er zijn 650 miljoen Chinezen of daaromtrent. Zouden dat — uitgezonderd die paar die ons haaien en kroepoek verschaffen — allemaal kwaadaardige lieden zijn? Het is niet te geloven.

Evenzeer is het malligheid narigheden uit het verleden te wijten aan vorige generaties. Wat is een generatie? Hoe ziet een generatie er uit? Kan men tegen de mannen en vrouwen die in 1910 timmerden, koeien molken, kousen stopten en kinderen in het bad deden zeggen: „Jullie hebben de eerste wereldoorlog veroorzaakt”? Heeft het enige zin tegen mij en mijn leeftijdgenoten te zeggen: „Als jullie beter je best had gedaan, zou er geen tweede wereldoorlog geweest zijn”?

Ik ben iets afgedwaald. Het ging immers eigenlijk over die Fransen die nu nog kwaad zijn op de Engelsen omdat die pochen op de slag bij Waterloo.

De Engelsen moesten wijzer zijn. En de Fransen ook. En dat hele Waterloo moesten we nu maar vergeten. Misschien wordt dat malle museumpje dan ook eindelijk eens opgeruimd en kan men ongestoord door het Soniënbos wandelen zonder stenen leeuwen tegen te komen.

H.H.

lezingen voor de radio

zo. 6 juni VARA 9.45 uur: H. G. Cannegieter: „Een hogere betekenis?”

zo. 13 juni VARA 9.45 uur: Mevr. D. Roethof-Ensing: „De mensen maken, dat je zo wordt”.

zo. 20 juni VARA 9.45 uur: J. P. van Praag: „De wil om te leven”.